

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 20, Sayı: 2, Sayfa: 343-360, ELAZIĞ-2010

MEMLÛK SULTANI I.BAYBARS'IN 1277 YILINDAKİ ANADOLU SEFERİ

Mamlûk Sultan I. Baybars in the Anatolian Expedition Year 1277

İbrahim GÜNEŞ*

ÖZET

Selçuklu devlet adamlarının daveti ile Anadolu üzerine sefere çıkan Memlûk Sultanı Baybars, 1277 tarihinde Moğolların Selçuklu toprakları üzerinde konuşlandıkları askerlerini Elbistan'da kesin bir yenilgiye uğrattıktan sonra Kayseri şehrine girdi ve Selçuklu tahtına oturup adına da sikke bastırıldı. Fakat Memlûk Sultanı, Selçuklu devlet adamlarının verdikleri sözü yerine getirmediğini görünce geri dönmek zorunda kaldı. Nitekim Anadolu üzerine gelen İlhanlı hükümdarı Abaka Han, bu topraklarda genel bir katliam emri vererek birçok insanı öldürttü. Bu tarihten itibaren Selçuklular yıkılıncaya kadar Moğol tahakkümünde kalacaklardır. Böylece Selçuklu tarihinde eşine az rastlanır bir yıkım ve baskı dönemi yaşanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Baybars, Abaka Han, Muineddin Pervane Süleyman, Memlûkler, İlhanlılar (Moğollar) , Selçuklular, Elbistan Savaşı

ABSTRACT

Seljuks statesman invitation of Anatolia on the time that the Mamlûk Sultan Baybars, 1277 at Mongol Seljuk territory deployed on troops Elbistan places a clear defeat after Kayseri entered and Seljuk throne to sit on behalf of minted coins. But the Mamlûk Sultan of the Seljuk state failed to fulfill his promise to return and was obliged to come on the Anatolian Ilkhanid ruler Abaka Khan, ordered a massacre in this land as public could gain a lot of people also died. From that date until the Mongols destroyed the Seljuk domination will remain. Seljuk on his wife so rare period of destruction and oppression will be experienced.

Key Words: Sultan Baybars, Abaka Khan, Muineddin Pervane Suleyman, Mamlûks, Ilkhanids (Mongols) , Seljuks, Elbistan War

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ; *selahaddin-baybars_1260@hotmail.com*

Giriş

XIII. asır Dünya tarihinin en önemli gelişmesi, şüphesiz Moğol istilasıdır ve bu istila harekâtı başladıktan yaklaşık kırk yıl sonra Anadolu'yu da vuracaktır. 1243 yılında Selçukluların Moğollar karşısında aldıkları ve telafi edemeyecekleri Köseadağ mağlubiyetinden sonra Selçuklular Moğollara vergi veren tabi bir devlet durumuna düşeceklerdir. Moğollar, 1258 yılında Bağdat'ı işgal edip halifeyi de ortadan kaldırdıktan sonra Suriye bölgesine girdiler. Fakat Bu karşı koyulamayan istila harekâtı, 1260 yılında Eyyubilerin parçalanmış toprakları üzerinde yeni kurulmuş olan Memlûkler tarafından, Ayn Calut bölgesinde kesin bir şekilde durdurulalar. Memlûkler adına bu zafer, tarih sahnesine görkemli bir giriş de oldu¹.

Köseadağ savaşında Moğollara yenilen II. Gıyaseddin Keyhüsrev, bu hezimetten yaklaşık iki yıl sonra vefat etti. Geride ise çocuk yaşta üç oğul bıraktı. Bunların en büyüğü olan İzzeddin Keykavus Moğol tahakkümünden kurtulmak için birkaç girişimde bulduysa da bunların çoğu Moğollar tarafından bertaraf edildi. İzzeddin Keykavus tek başına Moğol hâkimiyetinden kurtulamayacağını anladığı zaman Moğolların en büyük düşmanı olan Memlûklardan yardım talep etti. 1262 yılında Selçuklu hükümdarı İzzeddin Keykavus ve Memlûk sultanı Baybars arasında elçiler vasıtasıyla mektuplaşmalar başladı. Buna göre İzzeddin Keykavus, Sultan Baybars'ın kendilerini Moğol tahakkümünde kurtarması karşılığında Anadolu'dan bazı yerlerin Memlûklere vereceğini beyan etti. Sultan Baybars bu teklifi makul bularak memnuniyetle karşıladı. Fakat bu ittifak girişiminden haberdar olan Moğollar hatırı sayılır bir ordu ile Konya üzerine yürüdüler. İzzeddin Keykavus derhal durumu Sultan Baybars'a bildirdi. Sultan olayların bu kadar hızlı cereyan etmesi yüzünden yardım birlikleri gönderemeyince, Selçuklu hükümdarı ailesi ile birlikte Bizans'a sığındı. Bu hadiseler üzerine Anadolu'da yaşanan Moğol-Selçuklu mücadelesine Memlûkler de müdahil oluyordu².

İzzeddin Keykavus Bizans'a sığındıktan sonra, Selçuklu hükümdarlığı nedeniyle mücadele ettiği ve bir dönem ortak hükümdarlık yaptığı kardeşi IV. Kılıç Arslan Selçuklu tahtına oturdu. IV. Kılıç Arslan'ı nüfuzu altına alan vezir Muineddin Pervane Süleyman

¹ Ata Melik Cüveynî, *Tarih-i Cihan Güşâ*, (Çev. Mürsel Öztürk),III, Ankara 1988,s. 170–176; Hafız Celaeddin Suyutî, *Tarih-i Hülefâ*, (Tah. Said Mahmud Akil), Beyrut 2005, s.432–434,436.

² İbni Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye* (Haz. Mürsel Öztürk), II, Ankara 1996, s.160–162; Aksarayı, Kerimüddin Mahmud, *Müsameratü'l Ahbar* (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2000, s.51–53; Anonim Selçukname (Çev. Feridun Nafiz Uzlu), Ankara 1952, s. 35; Ebu'l Feth Kutbeddin Musa b. Muhammed Yunini, *Zeyl Miratu'z-Zaman*, II, Haydarabad 1955, s.160–161; Gregory Ebu'l Farac, *Ebu'l Farac Tarihi* (Çev. Ömer Rıza Doğrul) ,II, Ankara 1999, II, s. 582; Müneccimbaşı, *Camii'd-Duvel*, (Yay. Ali Öngül), II, İzmir 2001, s. 105.

sultana istediğini yaptırıyordu. IV. Kılıç Arslan, tahta oturduğu vakitten kısa bir süre sonra Pervane ile gerginlik yaşadı. Vezir, Moğollardan izin alarak IV. Kılıç Arslan'ı ortadan kaldırdı ve onun yerine III. Gıyaseddin Keyhüsrev'i geçirdi. Pervane, III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in çocuk yaşta olmasından faydalanarak devleti tek başına yönetmeye başladı³.

Selçuklu devletini Moğollar adına istediği gibi yöneten vezirin bu rahat günleri fazla uzun sürmedi. Nitekim İlhanlı hükümdarı Abaka Han, Acay Noyan ve Samagar Noyan'ı Selçuklu devletini yönetmek için ataması, vezirin planlarını altüst etti. Fakat Pervane'nin eski günlerini yaşamaktaki kararı, kendisini Moğol komutanlarına haraç vermeye yönlendirdi. Acay Noyan ve Samagar Noyan ise bu durumu gayet memnun karşıladılar. Günden güne haraç miktarını artıran Moğol noyanları istediklerini alamadıkları zaman Selçuklu vezirine baskı uygulamaya başladılar. Bunun üzerine Selçuklu veziri, 1272 yılındaki Moğol olağan kongresinde Acay Noyan ve Samagar Noyan'ı İlhanlı hükümdarına şikâyet etti. İlhanlı hükümdarı ise bunu düşüneneğini söylemesine rağmen Pervane, Abaka Han'a güvenmediğinden ihtiyatı elden bırakmadan 1272–1273 yılları arasında Memlûk sultanına Anadolu üzerine sefer için mektup gönderdi. Sultan Baybars ise vezirin bu teklifini memnuniyetle kabul etti ve kısa bir süre sonra Anadolu üzerine yürüyeceğini bildirdi. Memlûk sultanı sözünü tutarak 1275 yılında güçlü bir ordu ile Anadolu üzerine sefere çıktı. Fakat Abaka Han, vezirin şikâyeti üzerine Moğol noyanlarının Anadolu üzerindeki görevlerine son verdi. Abaka Han Moğol Noyanlarının görevlerine son verince Pervane, Anadolu üzerine yol almış olan Memlûk sultanına acilen durumu arz ederek gelecek sene sefere çıkmasının daha münasip olacağını bildirdi. Bunu üzerine Sultan Baybars yönünü Kilikya Ermeni Krallığına çevirdi ve Çukurova'yı işgal etti⁴.

Moğollar, Memlûklerle olan Kuzey Suriye-Güney Anadolu nüfuz mücadelesi nedeniyle 1275 yılında giriştikleri Birecik kuşatması sırasında, Memlûk hükümdarının Pervane'ye gönderdiği mektubu taşıyan postacıyı yakalamaları üzerine ittifaktan haberdar oldular. Fakat Abaka Han, Pervane'ye güvendiğinden bu gelişmeyi ciddiye almadı sadece ihtiyatı elden bırakmayarak Selçuklu Anadolu yönetimini Selçuklu vezirinden alarak Toku Noyan'a verdi. Durumun iyice nazikleştiğini ve Moğolların artık kendisinden

³ İbni Bibi, II, s. 165–171; Aksarayı, s.62–67; Ebu'l Farac, II, s.587.

⁴ İzzeddin İbn Şeddad, *Baybars Tarihi*(Çev. Şerefüddin Yaltkaya), Ankara 2000, s. 60; Bertold Spuler, *İran Moğolları* (Çev. Cemal Köprülü), Ankara 1987, s.84–85; Nejat Kaymaz, *Pervane Mu'ined-din Süleyman*, Ankara 1970, s. 139

şüphelendiği fark eden Selçuklu veziri, Memlûk sultanı ile olan mektup trafiğini artırdı. Pervane ve Moğol komutanları 1275 yılında istişare için İlhanlı merkezine gittikleri zaman ise Anadolu'da hiç beklenmedik bir gelişme yaşandı ve Hatiroğlu Şerafeddin önderliğinde Moğollara karşı bir isyan patlak verdi. Hatiroğlu Şerafeddin 1276 yılında Sultan Baybars'a yardım için müracaat etti. Fakat Memlûk sultanı vezir Pervane ile bu konuda anlaştıkları ve bu sene su kıtlığı yüzünden böyle bir sefere çıkamayacağını bildirdi. Bu sırada Moğol kongresinden Anadolu'ya dönen Pervane ve 30.000 kişilik Moğol birliği isyandan kısa süre sonra haberdar oldular. Moğollar isyanı bastırmak için Pervane görevlendirildi. İsyana, Pervane tarafından kısa sürede bastırıldı ve elebaşları da idam edildi. Moğollar, Anadolu halkının Memlûklerle işbirliği içerisine girdiklerini bu hadiseden sonra iyice anlamış oldular. Anadolu halkı ise Sultan Baybars'ın Anadolu seferini dört gözle bekliyorlardı. Sultan Baybars, ardi arkası kesilmeyen yardım taleplerine olumlu cevap vermesi üzerine, Memlûklerin Anadolu seferi için verilen karar kesinleşmiş oluyordu ⁵.

I.Seferin Başlaması ve Elbistan Savaşı

Uzun bir süreden beri Anadolu ricallerinin yoğun ısrarları üzerine Memlûk Sultanı, Anadolu üzerine sefer kararı alarak 20 Ramazan 675/25 Şubat 1277 tarihinde Emir Şemseddin Aksungur'u 5.000 süvari ile oğlu Melik Said'in yanına bıraktı. Kendisi de yanına aldığı Zeyneddin Ahmed ve bütün inşa kâtipleriyle beraber Kahire'nin dışında yer alan Bürket'ül-Cübe'ye çıktı ve oradan da Kadı İzzeddin ile divan şahidi Kadı Şemseddin'i alarak harekete geçti. Buradan hareketle 17 Şevval 675/24 Mart 1277'de Dımaşk'a gitti ve oradan da Halep'e vardı. Sultan Baybars, Halep'in köylerinden Heylan'a bazı ağırlıklarını bırakarak Halep valisi Emir Nureddin Ali'ye asker ile Sacur'a gidip Fırat nehri yanında kalmasını ve oradan da Şam'a gelecek olan Moğolların yollarını tutmasını emretti. Emir Şerafeddin İsa, Emir Nureddin Ali'yi yanına gelerek Fırat üzerinde buluştular. Bu esnada Irak'ta bulunan Moğollar bu gelişmeden haberdar olunca, Memlûk askerleri üzerine Haface Araplarını gönderip baskın yaptırmak istedilerse de bundan haberdar olan Nureddin Ali, bunları karşıladı ve kendilerini mağlup ederek ellerinde bulunan 200 deveyi de ganimet olarak ele geçirdi (9 Zilkade 675/14 Nisan 1277). Hımıs Kalesi'nin yanından geçerken kalenin eteklerinin yıkılmış olduğunu gören Sultan, tamir olunması emretti, fakat bu tamirat oğlu Melik Said'in hükümdarlığı

⁵ İbni Bibi, II, s. 180–185; Aksarayi, s.78–83.

döneminde bitirildi⁶. Memlûk ordusu Halep'te bulunduğu esnada Sultan Baybars, orduya savaş için zırhlarını giymelerini, kılıçlarını kuşanmalarını ve mızraklarını ellerinde bulundurulması emrini verdi⁷.

Memlûk ordusu Sultan Baybars'ın yönetiminde Halep'ten hareket etti. Ordu sancaklara ve topuzlara varıncaya kadar hafif donatılıydı ve ayrıca askerlerin başında sarı tulgalar vardı⁸. Sultan buradan sırasıyla Heylan, Antep⁹ ve Halep civarında yer alan Delûk'e geçti¹⁰. Ordu Delûk'ten Mercüd-Dîbâc'a, buradan da Göynük'e hareket ettikten sonra Sultan geceyi burada geçirdi ve uzun bir yürüyüşten sonra da ordusunun başında Göksu¹¹ ve nihayetinde 7 Zilkade 675/12 Nisan'da da Akça Derbend'e geldi. Sultan ve askerler burada sağanak yağmur altında geçide yakın bir yerde gecelediler ve burayı geçtikten sonra ordunun içerisindeki bir kısım askerler dağılarak keşif seferine çıktılar. Bu kuvvetlerin bir kısmının üstüne Emir Şemseddin Sungur kumandan tayin edildi. Emir Şemseddin, 9 Zilkade 675/14 Nisan günü Giray Noyan kumandasında yaklaşık 3.000 Moğol askerinin ilerlediğini haber aldı ve bunun üzerine onları karşılayıp kendilerini mağlup ederek çoğunu öldürüp bir kısmını da esir aldı¹².

Sultan Baybars'a Memlûk askerinin Moğollara galebe çaldığı sıralarda, Tatavun kumandasındaki Moğol askerleri ile Pervane kumandasındaki Selçuklu askerlerinin Ceyhan Nehri üzerinde olup, kendilerine yaklaşmış oldukları bilgisi haber edildi. Bunun üzerine Sultan, askerlerine savaş meydanında sebat etmelerini, çatışma esnasında da toplu bir halde bulunmalarını bildirdi ve orduyu gereken düzene soktu. Orduya ne şekilde

⁶ İbn Şeddad, s.84–85; Takiyyeddin Ahmed b. Ali Makrizî, *Kitabu's-Sulûk li Marifet'ud-Duvel Mulûk*, (neşr. Mustafa Ziyade), I, Kahire 1956, s.628; İmaddin İsmail b. Ali Ebu'l Fidâ, *Tarih Ebu'l Fidâ, Muhtasar fi Ahbaru'l-Beşer*, (Nşr. Mahmud Deyyub), II, Beyrut 1997, s.340–341; İbn Verdî, *Tarih İbn Verdî, Tetimmet'ül Muhtasar fi Ahbaru'l-Beşer*, II, Beyrut 1996, s.217; İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, (Çev.Mehmet Keskin), XIII, İstanbul 1995, s.463; Ramazan Şeşen, *Sultan Baybars ve Devri*, İstanbul 2009, s. 190.

⁷ Muhyeddin İbn Abdüz'zahir, *Risale(Rihle-Gazavatname)*, Çev. Faruk Sümer, "Yabanlu Pazarı", *TDA*, S.37, İstanbul 1985,s.64.

⁸ İbn Abdüz'zahir, s.64, 70.

⁹ Sultan Baybars'ın Antep üzerinden geçtiği sadece İbn Şeddad'ın eserinde geçer. Bkz. İbn Şeddad, s.85.

¹⁰ İbn Abdüz'zahir, s.64; İbn Şeddad, s.85; Baybars Mansuri, *Et-Tufetu'l-Mulukîyye Fi'd-Devlet't-Turkiye* (Çev.Hüseyin Polat), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmaş Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1997, s.112; Şeşen, *a.g.e.*, 190.

¹¹ Bazı kaynaklarda bu nehir ismi Nehr'ül-Êzrak (النهر الأزرق) diye geçer. (Bkz. Ebu'l Fidâ, II, s.341; İbn Verdî, II, s.217). Biz bugünkü ismiyle kullanmayı uygun gördük.

¹² İbn Abdüz'zahir, s.69; İbn Şeddad, s.85; Ebu'l Fidâ, II,s.341; Veliyeddin Abdurrahman b. Mahmud el-Hadrami el-Magribi İbn Haldûn, *Tarih İbn Haldûn, Kitâb el-'İber ve Divan el-Mübtedâ ve el-Haber fi Eyyam el-'Arab ve el-'Acem ve el-Berber ve men Asarahum min zev Sultân Ekber*, V, Beyrut 2006, s.365; Şeşen, *a.g.e.*, 190.

hareket edeceklerini anlattıktan sonra askerlerini Elbistan yöresindeki Afşin'in kuzey doğusunda yer alan Huni Kasabası'nın batısındaki kayalıklı dağa çıkardı. Sultan, buradan Elbistan sahrasında bulunan Moğol askerlerini görmekteydi. Düşman askeri ise Zamantı Irmağı kıyısında geceyi geçirmiş, ¹³ Tatavun ve Toku Noyan, Ermeniler sayesinde¹⁴ Memlûk ordusunun ilerlemekte olduğunu öğrenmişler, gereken hazırlığı yaptıktan sonra yaklaşık 30.000 kişilik bir Moğol ordusuyla birlikte Memluk Sultanı karşılamaya gelmişlerdi¹⁵.

Sultan Baybars, askerleriyle birlikte dağın tepesine vardıklarında Moğolların on bir tabur halinde mevki aldıklarını gördü. Her bir tabur 1000 kişiden fazla olup bunları Tatavun ve Toku Noyan yönetmekteydi. Sadece Moğol ordusunun sayısı 30.000'den daha azdı¹⁶ ve geri kalan kısım ise Pervane'nin kontrolündeki Selçuklu kuvvetleriyle Gürcü, Ermeni kuvvetlerinden ibaretti. Moğol kumandanları, Selçukluların Memlûklara taraftar olduğunu ve bizzat Pervane'nin Sultan Baybars ile mektuplaştığını düşünerek Selçuklu askerlerini ayrı bir mevkide kontrol edip Gürcü ve Ermeni kuvvetlerini¹⁷ ön safta tuttular ve bunlara da birer tabur halinde ayrı bir yer verdiler¹⁸.

Moğol askerleri, Elbistan ovasına indikleri zaman kayalıklarda dalgalanan sancakları ile onun etrafında yer alan Memlûk askerlerini görmeleri uzun sürmedi. Bu durum üzerine Tatavun Noyan, emrindeki Moğol askerleriyle savaşmaya karar verdikleri yere döndü¹⁹. Nihayetinde Memlûk ordusu savaşı başlatan taraf oldu ve buldukları dağın üst kesiminden düşman askerleri üzerine hücum etti. İki taraf ordusu Elbistan Ovası'nda karşılaşınca savaş şiddetli oldu. Moğol ordusu hep birlikte Memlûk ordusunun sol tarafına hücum etti ve Sultan Baybars'ın sancaktarlarıyla çarpışarak bunları yardılar ve sağa doğru sürdüler. Moğolların sağ kolu Memlûk ordusunu sol koluna şiddetli bir şekilde yüklenince Sultan Baybars, en iyi askerlerine bunları arkalarından vurmalarını emrettiği gibi kendisi de oraya döndü. Moğollar her ne kadar azimle savaşıtlarsa da

¹³ İbn Abdüz'zahir, s.69-70; İbn Şeddad, s.85; Baybars Mansuri, s. 112; Aksarayı, s.87;Şeşen, *a.g.e.*, 190.

¹⁴ Ebu'l Farac, II, s.598-599.

¹⁵ İbni Bibi, II, s. 187; Yazıcızâde Ali, *Selçuk-name*, (Haz. Abdullah Bakır), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008, s.681-682; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 2004, s. 562.

¹⁶ İbni Bibi bunu 3.000 olarak vererek gerçeğin çok altında bir sayı vermiştir. Bkz. İbni Bibi, II, s. 187.

¹⁷ Ebu'l Farac Ermeni ordusunun sayısını 3.000 olarak verir. Bkz. Ebu'l Farac, II, s.599.

¹⁸ İbn Abdüz'zahir, s. 70; İbn Şeddad, s.85; Baybars Mansuri, s.112; İbni Bibi, II, s. 187; İbn Kesir, XIII, s.463 Turan, *a.g.e.*, s.562; Şeşen, *a.g.e.*, 190. Baybars Mansuri diğer kaynaklardan farklı olarak tabur sayısını on iki olarak verir.

¹⁹ İbn Abdüz'zair, s. 70.

mağlup olup çoğu kılıçtan geçirildiler. Bir kısmı dağa kaçtılar fakat takip edildiklerini anladıkları zaman attan inip dövüşülse de akıbetleri diğerleri gibi oldu. Öldürülenler arasında Memlûk komutanı Emir Ziaeddin de yer alıyordu (10 Zilkade 675/15 Nisan Cuma)²⁰. Bu savaş sırasında Moğollardan yaklaşık 6700 kişi öldürüldü²¹. Geri kalanlar ise esir alındı. Bu çatışma sırasında savaşmayan bir kısım Selçuklu askeri Memlûkların safına geçti ve bir kısım da gönüllü olarak esir alındı. Pervane'nin oğlu Mühezzibüddin, damadı Atabeg Mecmeddin Muhammed'in kardeşi ve Erzincan valisi Kutbeddin Mahmud ile Pervane'nin torunu, Hoca Yunus'un oğlu, Sivas Sü-başısı Seyfeddin Sungurca, Emir-i Dad Seyfeddin Çalış, Milli Müdafaa nazırı Emir Kemaleddin, Türkmen Ali-Şir Seyfeddin, Müşrif Zahireddin Mütevec, Şerefeddin Hatiroğlu'nun oğlu Evhadüddin, Hatiroğlu Sarımeddin'in çocukları, Anadolu baş kadısı Hüsameddin, Malatya sahibi Reşideddin'in oğulları, Sivas ve Sinop valileri Nusretüddin Behmen ve Mikail, Taceddin Giv'in kardeşi, Nureddin Mancıniki gibi Selçuklu ümerasından olan kişiler Memlukların safına geçen önemli isimlerdir²². Ayrıca yukarıda saydığımız Emir Ziaeddin dışında Emir Şerefeddin Kayran, Emir Cemaleddin Muhammed'in kardeşi Emir İzzeddin, Şerefeddin el-Çaşnigir, Aybeg Şakiki gibi önemli Memlûk komutanları da savaş sırasında maktul düştüler. Savaşta ölen önemli Moğol komutanları ise Zeyrek Sahra Buğa, Sartak, Haberker , Serkede, Temadiye ve Tatavun'dur²³. Moğolların atları, kılıçları, yayları, sadakları, tulgaları, düz ve örme zırhları ile altın, gümüş, mücevher gibi servetleri ganimet olarak Memlûkların eline geçti. Memlûk ordusu Moğolların ordugâhına ilerleyerek onların çadırlarını ele geçirdi ve burayı yağmaladı²⁴. Sultan, bu zaferden sonra Emir Seyfeddin Calış, Emir Zahireddin Mutevec, Hatiroğlu Şerefeddin'in oğlu Emir Nizameddin ve kardeşi, Emir Seyfeddin Balban, Emir Seyfeddin Şahinşah, Emir

²⁰ İbn Abdüz'zahir, s. 71–72; İbn Şeddad, s.85–86; Baybars Mansuri, s. 112; İbni Bibi, II, s. 187–188; Aksarayı, s.87–88; Anonim Selçukname, s. 37–38; Fazlullah Hamdani Reşidüddin, *Camii't Tevarih* (Arap. Çev. Muhammed Sadık Neşat-Fuad Abdulmitu's-Seyyad), II, Kahire (thz), s.62; Ebu'l Farac, II, s.599; Ebu'l Fidâ, II,s.341; İbn Verdî, II, s.217; İbn Haldûn, V, s.366; İbn Kesir, XIII, s.463–464 Karşılaştırmak için Bkz. Şeşen, *a.g.e.*, 190-191; Spuler, *a.g.e.*, s.85; John Bagot Glubb, *Soldiers of Fortune: Story of The Mamlukes*, London 1973, s. 99; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan), III, Ankara 1992, s. 295; M.Fuad Köprülü, "Baybars I", *İA*, II, s.359–360; Kazım Yaşar Kopruman, "Baybars I", *DİA*, V, s.222. *Anonim Selçukname* 'de Sultan Baybars'ın Ziaeddin'in ölümünden fazlasıyla etkilenip ağladığını yazar.

²¹ Ebu'l Farac diğer kaynaklardan farklı olarak öldürülenlerin sayısını 5.000 olarak verir. Bkz.Ebu'l Farac, II, s.599.

²² İbn Şeddad, s.86; İbn Kesir, XIII, s.464; Turan, *a.g.e.*, s.562–563.

²³ İbn Abdüz'zahir, s. 72; İbn Şeddad, s.86. İbni Bibi, II, s.188; Yazıcızâde Ali, s.685.

²⁴ İbn Abdüz'zahir, s. 72.

Muzafereddin Hacefi ve Malatya arızı Nusreddin'i mükâfatlandırdı²⁵.

Moğollar savaş meydanında müthiş bir bozguna uğramaları üzerine Muineddin Pervane canını kurtarmak için savaş meydanından kaçarak 12 Zilkade/17 Nisan günü Kayseri'ye vardı²⁶. Burada Elbistan'da bozguna uğrayan Moğol askerlerinin Anadolu halkından intikam alacağı ve Kayseri'de yaşayan Müslümanların değerli eşyalarını yağmalayacakları düşüncesiyle, yanına Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev, Vezir Fahreddin Ali, Atabeg Mecmeddin Muhammed, Müstevfi Celaledin Mahmud ve yeğeni naib Eminüddin Mikail, karısı Gürcü Hatun, ondan doğan kızı ve 400 cariyesi ile birlikte, mevcut devlet adamlarını alarak Tokat'a götürdü²⁷.

Sultan Baybars, galip geldikten sonra, Emir Şemseddin Sungur Aşkar ve bir kısım askeri Moğollardan kaçanları kovalamak ve Kayseri'ye girmek üzere görevlendirdi. Onun eline bu şehir ahalisinin emânda olduklarını ve çarşı, pazarlar açılıp Memlûk Sultanının parasıyla alış veriş edilmesini bildiren bir mektup verdi²⁸. Bu emir, yolda evleri de yanlarında olan bir Moğol topluluğuyla karşılaştı ve bir kısmını öldürüp bir kısmını da esir aldı²⁹. Memlûk Sultanı, 11 Zilkade/16 Nisan tarihinde ordusunun başında savaş meydanından hareket ederek Rumman (Ehl el-Kehf)³⁰ adıyla tanınan bir köyün yanına kondu. Sultan buradan hareket etti ve uzun bir yürüyüşten sonra ordu geceyi geçirme hazırlığındayken Moğollardan bir topluluğun burada dar bir yerde gizlenmiş olduğunu, kurtulmak için şafağın sökmesini beklediği bildirdiler. Bunun üzerine Sultan Baybars, silahlanıp dedikleri yere doğru hareket ettiyse de yağın şiddetli yağmur nedeniyle geri dönmek zorunda kaldı³¹. Geceyi burada geçiren ordu, Ötrek üzerinden Zamantı Kalesi'ne uğradı. Sultan, bu kalenin valisine bir mektup ile adamlarından birini gönderdi. Kısa sürede kalenin valisi Sultanın isteğini kabul etti ve “*Sultan buyruk verirse bu berkitilmiş kaleyi teslim ederim*” cevabını gönderdi. Bundan hoşnut kalan Sultan, kalenin valisine memnuniyetini bildirerek teşekkür etti. Bu kalenin itaatinden kısa bir süre sonra uğradığı

²⁵ İbn Şeddad, s.87.

²⁶ Merhum Osman Turan Pervane'nin Kayseri'ye varışını yanlışlıkla olacak ki 12 Temmuz olarak gösterir.(Bkz. Turan, *a.g.e.*, s.563). Karşılaştırmak için aşağı nottaki kaynaklara bakınız.

²⁷ İbni Bibi, II, s.191; Aksarayı, s. 88; Anonim Selçukname, s. 37; İbn Abdüz'zahir, s. 73–74; İbn Şeddad, s.86–87; Reşidüddin, II, s.62; Ebu'l Farac, II, s.599; İbn Haldûn, V, s.366; Yazıcızâde Ali, s.698;Şeşen, *a.g.e.*, 191; Kaymaz,*a.g.e.*, s.163;Glubb, *a.g.e.*, s. 99.

²⁸ İbn Abdüz'zahir, s. 74; İbn Şeddad, s. 87; Ebu'l Fidâ, II,s.341; Şeşen, *a.g.e.*,s. 191.

²⁹ İbn Abdüz'zahir, s. 74.

³⁰ Bu gün Üfsus ismiyle zikredilen, Tarsus hududunda yer alan bir köydür. İbn Abdüz'zahir, eserinde bu köy hakkında geniş malumat verir. Bkz. İbn Abdüz'zahir, s.75–76.

³¹ İbn Abdüz'zahir, s. 79.

Develi ve Darende kalelerinin valileri de aynı şekilde itaatlerini bildirdiler³².

Memlûk Sultanı, 15 Zilkade/20 Nisan Çarşamba günü, Kayseri'ye yakın bir köyde konakladıktan sonra askerlerine güzelce giyinmelerini ve hazırlanmalarını emretti. Öte yandan Kayseri halkı tarafından Memlûk Sultanı için Keyhusreva denilen ovada çadırlar hazırlamıştı³³. Memlûk ordusunun geldiğini duyan şehrin ümerası, âlimleri, zahidleri, tacirleri, halkı ve kadınlarıyla birlikte Sultanı karşılamaya çıktılar. Sultan, halkın bu hareketinden memnun kalarak onlara bundan dolayı teşekkür etti. Ayrıca halktan ve yoksullardan bir topluluk getirdiği sevinçle vecde geldiler ve onun verdiği mutlulukla zikir naraları attılar. Kadılarına ve âlimlerine kendi askerlerinin yanında yer vererek onlarla tek tek ilgilendi³⁴. At üzerindeki her sınıftan halk kendisini görünce derhal atlarından inip onunla birlikte Keyhusreva köşküne ve bahçesine doğru ilerlediler. Selçuklu Sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in giriş yeri olan saltanat otağı, çadırları, Sultanlık alametleri, bir saraya ve bahçeye yakın Keyhusreva denilen bir yerde bulunuyordu. Halk, melik, cariye, amir ve memur olmak üzere tabakalarına göre tehlik ve tekbir sesleri ile Sultanla birlikte yürüdüler. Sultan, atından inerek kendisi için hazırlanmış olan otağa çıktı. Selçuklu geleneğine göre saltanat otağının olduğu yerin önünde nevbet çalındı. Sultan mahşeri kalabalığın otağa doğru yaklaşmasını emretti ve kendisini görmelerine izin verdi. Halk, oyunlar ve şarkılarla bu kurtuluş gününü kutluyor, eğlenceler ve şenlikler yapıyordu³⁵. Otağa eğlendiriciler gelmişti. Fakat Sultan, bunu kabul etmeyerek “ *gidiniz ve istediğinizi başka yerde elde ediniz. Bu iş burada yapılmaz. Burası türkü söylenecek yer değildir. Bilakis burası hiçbir şeye ihtiyaç duyulmayan bir yerdir*” emrini verdi. Daha sonra Sultan, ihsanlarda bulundu ve her mevkiye birini tayin ederek, Emir Seyfeddin Çalış'ı da kendi naibi yaptı³⁶.

Sultan, 17 Zilkade/ 22 Nisan Cuma günü, başında Selçuklu çetri olduğu halde Kayseri şehrine girdi. Oturması için Sultanlık sarayı ile ona ayrılan Selçuklu tahtı hazırlanmıştı. Memlûk hükümdarı, saraya gelerek tahta oturdu ve orada bulunanlar, Sultanı kutlamak ve elini öpmek için ilerlediler. Bundan sonra kadılar, fakihler, âlimler, sufiler, sarıklılardan diğer mevki sahipleri hazırda bulundular ve Sultan bunların her biriyle tek tek ilgilenererek iltifatlarda bulundu. Selçukluların her Cuma günü âdet olduğu

³² İbn Abdüz'zahir, s. 81; İbn Şeddad, s. 87; Şeşen, *a.g.e.*, 191.

³³ İbn Şeddad, s. 87; İbni Bibi, II, s.191; Ebu'l Farac, II, s.599. İbn Şeddad dışındaki iki müellif çadırların Memlûkler tarafından kurulduğunu yazar.

³⁴ İbn Abdüz'zahir, s. 82.

³⁵ İbn Abdüz'zahir, s. 82-83; İbn Şeddad, s. 87; Turan, *a.g.e.*, s.564.

³⁶ İbn Abdüz'zahir, s. 83.

gibi Emir-i Mahfil (Teşrifat Nazırı) ayakta durarak Sultanın buyruklarını yerine getirmek için önünde durdu. Kurrâlar (Kur'an okuyucuları) hep birlikte Kur'an okumaya başladı ve merasim sonrasında Farsça şiirler okundu ve Sultanın şerefine verilen ziyafette yemekler yenildi. Sultan, istirahata çekilerek yaklaşık iki saat dinlendi ve oradan da çok sevdiği otağına gitti. Burada yaşayan Selçuklu Sultanının kadınlarını kabul ederek bunlara güler yüzle davrandı³⁷ ve buradan tekbir sesleri arasında Cuma namazına gitti. Sultan Camisi'nde birlikte namaz kılındı ve müezzin Memlûk Sultanının adıyla hutbeyi okudu. Namazdan sonra Sultan adına basılan paralarla birlikte Pervane'nin eşi Gürcü Hatun'un, beraberinde götürmediği mallar ve bundan başka Kayseri'den çıkıp gidenler tarafından bırakılmış olan nesnelere kendisine takdim edildi.³⁸

Memlûk askerleri Kayseri'de bütün ihtiyaçlarını ve hayvanlarının yemini kendi paraları ile satın almaktaydılar. Sultan, bunu sıkı sıkı askerlerine tembihlemiş ve bu münasebetle Anadolu halkına "*Ben memleketi yağmaya değil sahibini-Selçuklu Sultanını-Moğolların esaretinden kurtarmaya geldim*" diyordu. Sultan, Kayseri'de Selçuklu tahtına çıktıktan sonra, kendi devletinin beldelerine fetihnameler gönderip müjde haberini verdi ve bunda "*mel'un Moğolları yendik ve Anadolu'yu bir günde aldık*" ifadesini kullandı³⁹.

Sultan Baybars, Kayseri'ye girip Selçuklu tahtına oturunca Muineddin Pervane, kendisine elçi gönderip tebrik etti ve tahta geçmesini kutladı. Sultan da kendisinin gelmesini ve tekrar mevkiine geçmesini ve her türlü lütuf ve ihsana mazhar olunacağını elçiyle bildirdi⁴⁰. Bu haber üzerine Muineddin Pervane, Sultandan on beş gün daha mühlet istedi ve hâlihazırdaki durumdan emin olmadığından, Tokat'tan çıkmadan önce Sultandan gelen mektupları Abaka Han'a göndererek sadakatini ispatlamaya ve bu esnada da zaman kazanmaya çalıştı.

Memlûk Sultanı, başta Pervane olmak üzere Selçuklu devlet adamlarının daha önce vaat ettikleri hiçbir yardımı göremediği gibi çağrılarına verdikleri cevapla kendisini oyalamak istediğini anladı. Filhakika Memlûk ordusu ciddi bir iase kıtlığında idi ve ordunun askerleri ile hayvanlarına yiyecek bir şey bulunamıyordu. Memlûk askerleri, burada bütün ihtiyaçlarını ve hayvanlarının yemini kendi paralarıyla satın almaktaydılar. Nihayet Sultan, ordusunun bu durumu, Selçuklu devlet adamlarının liyakatsizliği ve uzun

³⁷ Bizzat Selçuklu sarayını gören İbn Abdüz'zahir, bu sarayının yoksulluk içinde yaşadığını, oturdukları yerlerin bir Sultan ailesine layık olmadığını belirtir. Bkz. İbn Abdüz'zahir, s.84.

³⁸ İbn Abdüz'zahir, s.83-86; İbn Şeddad, s. 87-88; İbni Bibi, II, s.192; Aksarayı, s.88; Reşidüddin, II, s.62; Makrizî, I, s. 630;Ebu'l Fidâ, II, s.341; İbn Verdi, II, s.217; İbn Haldûn, V, s.366.

³⁹ Aksarayı, s.88; Ebu'l Farac, II, s.599;Turan, a.g.e.,s.565.

⁴⁰ Ebu'l Fidâ, II,s.341; İbn Haldûn, V, s.366; Şeşen, a.g.e.,s. 192.

süre kendi payitahtından uzak düşmesi gibi nedenlerle Kayseri'de bulunmanın zorluklarını düşünerek hareket kararı aldı. Zira Memlûk ordusunun Kayseri'de bulunması nedeniyle burada ciddi bir kıtlık baş göstermiş ve gıda mamulleri tükenme derecesine inmişti⁴¹.

Memlûk ordusu, başlarında Sultan Baybars olduğu halde, 22 Zilkade/ 25 Nisan Pazartesi günü Kayseri'den çıkarak Sivas'a doğru yola çıktı⁴². Sultan, Kayseri'de bulunduğu esnada Karamanoğlu Ali Bey'i rehin bıraktı ve kendisine hediye edilen değerli gemleri, başlık takımı ve diğer şeyleri emirleri ve yakınlarına bağışladı. Sultanın hareket ettiğini duyan Pervane ve Gıyaseddin Keyhüsrev kendisine Zahireddin Tercüman adlı birisini elçi gönderip Anadolu'dan hareket etmemesini rica ettiler. Sultan, elçinin sözlerine vefa gösterdi ve kendisinin defalarca yazdıkları ricalarını kabul ederek ülkesinin en uzak köşesinden buraya geldiği halde Pervane ve diğerlerinin kararlaştırılan hususlara riayet etmediklerini, gönderdikleri mektuplardaki sözlerine vefa göstermediklerini söyledi ve *“hak geldi ve batıl gitti; buna rağmen onlar fena maksatla işin kolayına gittiler. Onların küfrü tercih ettikleri açıkça görülmüştür. Tatarların istilasından beri onlar meşum insanlar olmuşlardır”* diye ekledi. Selçuklu askeri ve devlet adamlarının daha önceleri Moğollar önünde aldıkları mağlubiyetlerin korkusu ile onlarla Selçukluların savaşamayacaklarını gören Memlûk Sultanı, Moğollarla Anadolu'da mücadele etmenin imkânsız olduğunu da görmüş oldu. Selçukluların devlet işlerini yerine getiren adamların daha çok zevk ve sefa içinde yaşadıklarını gören Sultan elçiye elini uzatarak *“ona (Pervane) söyle, ben şimdi Anadolu ve yollarını biliyorum. Onun anasını, oğlunu, kız torununu tutsak aldım. Allahtan nail olduğumuz şu küçük zafer bize yeter. Bir kimse hacc farızasını yerine getirince mücavir olur. Biz de bunu yaptık. Bundan sonra ne yardımlaşma ne de bu konuda konuşma olacaktır. Allahın bize verdiklerinden ahreti istediğimiz için Anadolu halkının kanını dökmedik ve malını da yağmalamadık. Tatarlara vermeyi arzu ettiğiniz mallarınıza dokunmak şerefsizliğini göstermedik. Cennetler pek çok mecburiyetlere katlananlar içindir. Ganimetler galip gelince alınır. Sultanınızın tahtına oturmamız Selçuklu oğullarının tahtı ile iktidarımızı artırmak maksadı ile ilgili değildi. Bu, başkalarına güç görünen işlerin bizim için kolay olduğunu göstermek,*

⁴¹ İbn Abdüz'zahir, s. 88; İbn Şeddad, s. 88; İbni Bibi, II, s. 195; Aksarayı, s.88; Anonim Selçukname, s. 38; Ebu'l Farac, II, s.599; Ebu'l Fidâ, II, s.341; İbn Verdi, II, s.217.

⁴² Sultan Baybars'ın Kayseri'de kalma süresi kaynaklarda farklılık gösterir. Ebu'l Farac ve Aksarayı bunu 10 gün olarak gösterse de, bu seferde içerisinde yer alan İbn Abdüz'zahir Kayseri'ye girişi 20 Nisan, çıkışı da 25 Nisan olarak gösteriyorsa takriben Sultan 6 gün burada kalmıştır. Bkz. İbn Abdüz'zahir, s. 88; Ebu'l Farac, II, s.599; Aksarayı, s.88.

kudretimizin herkesçe tanınmasını ispat etmek, bir haftalık mesafenin bizce bir adımlık yer olduğunu bilinmesi içindi. Yoksa değerimiz Allahın lutfu ile kudret ve zenginlik bakımlarından bu tahtan daha büyük ve daha yüksektir. Ülkemizde ne kadar çok devlet merkezleri vardır. Biz bu merkezlerin bir işaretiyiz. Elhamdülillah kazandığımız zaferler “el-Fethul-Kudsi’yi” geçmiştir” dedi⁴³.

Selçuklu ümerası ve âlimlerinden birçoğu istek üzerine Sultanla birlikte dönmek istediler. Bunlar, Sultanın Anadolu’da naib olarak atadığı Seyfeddin Çalış ve Zaireddin Mütevec, Hatiroğlu Şerefeddin’in oğlu Nizameddin Evhad, kardeşleri, adamları ile babasının adamları ve amcası Ziyaeddin’in oğulları, emir Muzafereddin Mehaf, Çaşnigir Emir Seyfeddin Kıkine, Emir Nureddin el-Manciniki, Emir Arız Reşieddin’in oğlu Kemaleddin ve kardeşleri, Gerger valisi Emir Ali, Kadı’ul-Kudat Hüsameddin ile bunların hanımları, çocukları ve torunlarıdır. Ayrıca Sultanın hışmına uğrayarak götürülenler ise Pervane’nin oğlu Muhezzebeddin, Hoca Yunus’un oğlu, Pervane’nin torunu ve anası, Anadolu emirlerinin büyüklerinden ve zenginlerinden emir Nureddin Caca’nın kardeşi Emir Kutbeddin Ahmed, Subaşı Emir Sungurca, Emir Cacaoğlu Siraceddin İsmail, Sivas Sü-başısı Emir Nusreteddin, Arızu’l-ceyş Emir Kemaleddin, Pervane’nin akrabası Emir Hüsameddin, Emir Seyfeddin Çavuş, Emir Şihabeddin et-Türkmeni’dir. Moğollardan ise Zirek, Sartak, Hanuke, Serkede ve Temadiye’dir⁴⁴.

Yanlarında Selçuklu, Moğol esirleri olduğu halde Memlûk ordusu Sivas’ta kaldığı ikinci gün buradan hareket ederek Alâeddin Keykubad Hanı’nın yakınlarında bir konağa indi. Burada Memlûk askeri ihtiyaçlarını giderdikten sonra ordu yeniden yola çıktı. Sultan, buradan firari Moğol askerlerine yataklık yaptıkları gerekçesiyle Emir Taybars’ı, Remane’ye gönderdi. Emir Taybars buradaki Ermenileri kılıçtan geçirip çoluk çocuk ve kadınları da esir aldıktan sonra kasabayı da yaktırdı⁴⁵. Buradan Sırasıyla Revran, Küdüllü geçti ve Nehru’l-Âhmer denilen yere geldi. Burada ordunun köprüden geçişi çok zahmetli oldu ve Sultan bizzat nehrin diğer yakasına geçerek ordunun bir nizam içerisinde geçmesini sağladı. Geçiş bu şekilde devam etti ve ordu nehirden tamamıyla geçtikten sonra ordu buradan bir vadiye indi⁴⁶. Sultan Baybars, 26 Zilkade/30 Nisan Cumartesi günü Kara Hisar kayalıklarından geçerek Elbistan savaşının vuku bulduğu mevkiye geldi⁴⁷. Sultan, burada Moğol ölülerinin durumunu görmek için nehirden geçerek Elbistan

⁴³ İbn Abdüz’zahir, s. 88–89; İbn Şeddat, s. 89; İbni Bibi, II, s.192; Ebu’l Fidâ, II, s.341.

⁴⁴ İbn Abdüz’zahir, s.90–91.

⁴⁵ İbn Şeddat, s. 89; Şeşen, a.g.e.,s. 192.

⁴⁶ İbn Abdüz’zahir, s.92.

⁴⁷ Dikkat edilirse Memlûk Sultanı dönüşte ordunun yol güzergâhını değiştirmişti. Nitekim Sultan, olası

ovasına indi ve vahşi hayvanlar tarafından parçalanan Moğol cesetlerini bir süre izledikten sonra orada bulunan Elbistanlı din adamlarından öldürülen Moğol askerlerinin miktarını sordu. Bu âlimlerden biri savaş meydanındaki Moğol ölülerinin sayısının 6770 kişi olduğunu söyledi. Bu manzarayı bir süre daha izledikten sonra Sultan, ordusunun hareket emrini verdi⁴⁸.

Memlûk Sultanı ağırlıklarını, muhafızlar ve zafer timsali dehlizin Emir Bedreddin idaresinde önden götürülmesi ve Akça Derbend'e girilmesini emretti. Emir, Sultanın emrine uyararak emanetleri buradan geçirdi. Sultan, olası bir Moğol saldırısı ihtimali üzerine burada iki gün bekledikten sonra böyle bir hadisenin gerçekleşmemesi üzerine meşakkatli bir şekilde askerleriyle birlikte Akça Derbend'den geçip sırasıyla Göksu ve Göynük'e indi. Ordu uzun bir yürüyüşten sonra Maraş'a bağlı Börklüce'ye ve buradan da Çukurova geçitlerinden bu günkü Terbizek denilen Antakya'nın Kırıkhanı'na bağlı Derbsak üzerinden 6 Zilhicce/11 Mayıs Salı günü Harim'e geçti⁴⁹.

Sultan, Harim'in etrafında asker ve atların barınabilecekleri yerler tayin ederek askerlerini buraya yerleştirdi. Burada Anadolu'daki bazı Türkmen beyleri ile yanlarında birçok kişi ile birlikte kendisini ziyaret ettiler. Memlûk hükümdarı burada Ramazan Bayramı'nı geçirdikten sonra Dimaşk'a doğru yola çıktı⁵⁰.

II. İlhanlı Hükümdarı Abaka Han'ın Anadolu Seferi ve Muineddin Pervane'nin İdamı

Anadolu halkı, Sultan Baybars'ın Anadolu seferine büyük umutlar bağlamıştı. Halk Sultanın gelişini bayram sevinciyle kutlamasına rağmen Pervane'nin tereddütleri, kararsızlığı ve Moğol korkusu, bu önemli cesurane teşebbüsün boşa çıkmasına neden oldu. Böylece Anadolu'nun Moğol tahakkümünden çıkma ümidi son buldu ve Anadolu halkı için yeni ve ızdırabl bir dönemin ortaya çıkmasına neden oldu. Nitekim İlhanlı hükümdarı Abaka Han, Pervane aracılığıyla Sultan Baybars'ın güçlü bir ordu ile Anadolu'ya girip burada bulunan Moğol ordusunu mağlup ettiğini duyması üzerine kalabalık bir orduyla buraya hareket etti⁵¹.

bir Moğol yardım kuvvetinin gelebileceğini hesaba katarak, onları yanıltmak için böyle bir taktik uygulamış olması imkân dâhilindedir.

⁴⁸ İbn Abdüz'zahir, s.93-94; İbn Şeddad, s. 89.

⁴⁹ İbn Abdüz'zahir, s. 94-95; İbn Şeddad, s. 89; Ebu'l Fidâ, II, s.341; İbn Verdî, II, s.218; Turan, *a.g.e.*, s.564; Şeşen, *a.g.e.*, s. 192.

⁵⁰ İbn Şeddad, s. 89; Ebu'l Fidâ, II, s.342; İbn Verdî, II, s.218.

⁵¹ İbni Bibi, II, s. 196; Anonim Selçukname, s. 38; İbn Şeddad, s. 91; Reşidüddin, II, s.62; Ebu'l Farac, II, s.599; Ebu'l Fidâ, II,s.341; İbn Verdî, II, s.217; İbn Kesir, XIII, s.464; Yazıcızâde Alî, s.698; Şeşen, *a.g.e.*, s. 196.

Abaka Han, Moğolların bu feci mağlubiyetini öğrenmesi üzerine Azerbaycan'dan Erzincan ve Divriği yolundan Elbistan'a doğru yola çıktı(Muharrem 676/Haziran 1277)⁵². Yolda kendilerine katılan Pervane ile birlikte Elbistan sahrasına doğru hızla hareket etti. İlhanlı Hanı, Elbistan'a varıp savaş meydanında başta Toku ve Tudavun noyanlar ile Moğol cesetlerini görünce bu manzara karşısında üzüntüsünden ağlamaya başladı. Fakat burada hiçbir Selçuklu beyi ile askerinin ölüsüyle karşılaşmaması üzerine gazaba geldi. Han, savaş meydanını topuzuyla ölçtüktan sonra Sultanın yanında tahmini ne kadar asker olduğunu öğrenmeye çalıştı. Pervane'ye bu konuda daha iyi malumat vermediğini söyleyerek sinirlenmesi üzerine, Selçuklu veziri, her ne kadar bunların geleceklerini evvelden haber almadığını ve bunların birden bire gelmiş olduklarını söylediye de Abaka Han, bunları dinlemeyerek “ *Mısır hükümdarı ile iç yüzden senin birlik olduğunu söyleyenlerin sözleri doğru imiş!...* ” diyerek ona karşı ne düşündüğünü açıkça beyan etti. Nitekim savaş meydanında hiç Selçuklu ölüsü görmeyen Abaka Han, Pervane'nin kendisine hıyanet ettiğine iyice kanaat getirdi. Ayrıca daha önce Memlûk Sultanıyla bozuşup İlhanlı Hanına sığınan İzzeddin Aybeg, Abaka Han'a: “*Muineddin Pervane Sultan Baybars'a daima elçiler ve mektuplar gönderip onu Anadolu seferine teşvik ediyordu*” demekle Pervane'yi iyice kötü duruma düşürdü⁵³.

İlhanlı Hanı Elbistan'da iken askerlerinin çoğunu Dımaşk'a doğru sevk etti. Bu sırada Han, İzzeddin Aybeg'e savaş meydanındaki sağ ve sol kolların ve merkezin buldukları yerleri kendisine göstermesini ve bunlara birer çubuk dikmesini istedi. Bu suretle İlhanlı Hanı bu çubukların arasını dolduracak askere karşı ne kadar miktar asker ile muharebe edebileceğini tayin ederek yanında bulunan askerinin buna kâfi gelmeyeceğini anladığından Göynük'e kadar ilerleyen bir kısım askerlerini geri çağırdı. Bunun yanında Dımaşk'ta bulunan Sultan askerleriyle muharebeye hazırlanmakta olduğunu işitmesi üzerine Sultanla bizzat savaşa girişmeyi göze alamayan Abaka Han⁵⁴ askerleri ile birlikte Kayseri şehrine döndü. Han, burada askerlerine şehirde yağma ve katil yapmalarını emretti. Bu durum karşısında şehrin âlim, kadı ve büyükleri, ahalinin her hangi bir askere karşı müdafaadan aciz olduklarını ve şehrine sahip olan herhangi bir hükümete itaate mecbur bulduklarını söyleyerek aman dilemişlerse de Kayseri Kadu'ıl-

⁵² İbni Bibi, II, s.196; Yazıcızâde Alî, s.698.

⁵³ İbni Bibi, II, s.197; Aksarayı, s.89; Anonim Selçukname, s. 38; İbn Şeddad, s. 91; Baybars Mansuri, s. 114;Reşidüddin, II, s.63;Ebu'l Fidâ, II,s.341; İbn Verdf, II, s.217; İbn Haldûn, V, s.366; İbn Kesir, XIII, s.464; Yazıcızâde Alî, s.698; Şeşen, *a.g.e.*,s. 196-197; Turan, *a.g.e.*,s.567; Glubb, *a.g.e.*, s.99-100.

⁵⁴ İbni Bibi, Abaga Han'ın yaz sıcaklığı nedeniyle Memlûk Sultanı üzerine sefer düzenlemekten vazgeçtiğini yazar. Bkz. İbni Bibi, II, s.197.

Kudatı Celaledin Habibi ve ahaliden bazı kimseleri katletti ve şehirde genel bir katliam emrini verdi⁵⁵.

Moğolların Anadolu'da yaptığı bu toplu katliamdan sonra İlhanlı Hanı, buranın idaresini Kongurtay Noyan'a bırakıp memleketine geri döndü. Han, yanına Pervane'yi de aldı ve yolda Selçuklu vezirinin eşyalarını koymuş olduğu Kugonya Kalesi'ne geldikleri vakit bu kalenin kendisine teslim olunmasını bildirdi. Pervane'nin buraya koymuş olduğu Seyfeddin Babare adlı dizdara Abaka'nın memurlarına kalenin teslim edilmesini ve içindeki malların kendisine verilmesi için haber gönderdi ise de kendisi itaat etmeyerek muhalefette bulundu. Pervane gidip kendi eliyle kale muhafızından kaleyi teslim etme hususunda Abaka Han'dan izin istedi. Aldığı izin üzerine buranın muhafızından teslimi önerdiyse de muhafız burayı Muineddin Pervane'den aldığını ve sadece ona teslim edeceğini haber verdi. Pervane de bunun kendisi olduğu söylediyse de Seyfeddin, bunu alaylı bir şekilde şimdi kendisinin sadece bir köle olduğunu dile getirdi. Pervane, gelip bunu Abaka Han'a bildirince, Han sinirlenerek kendisi üzerindeki gözcülerin adedini artırdı. Vezirin etrafında bulunan kişiler bu durumu görünce kendisinin öldürüleceğine iyice kanaat getirdiklerinden yanından ayrıldılar. Abaka Han, İlhanlıların Van Gölü kuzeyindeki yazlık üsleri olan Aladağ'a vardığı zaman Pervane'nin durumunu görüşmek için istişare etti. Bazı Moğol beyleri kendisinin yeniden Anadolu'ya gönderilmesini ve burada bozulan nizamı yeniden kurmasını önerdiyseler de bazıları da kendisinin idam edilmesini istediler. Nihayetinde burada bulunan ve Elbistan muharebesinde öldürülen Moğol askerlerinin eşlerinin feryatları ve Pervane'nin mutlaka öldürülmesi konusunda ısrarları neticesinde Abaka Han, Pervane'nin idam kararını verdi. Bu infaz işlemi Moğolların Çukurova'da görev yapan komutanı Gökçe Bahadır'a verildi. Kendisi yanına aldığı 200 süvari ile birlikte Pervane'yi ve 32 kişilik yakınlarıyla birlikte Safer 676/Ağustos 1277'de idam etti⁵⁶. Pervane'nin idamı ile birlikte Anadolu tamamıyla Moğol tahakkümüne girdiği gibi Selçuklu Devleti'nin yönetimi de tamamıyla Moğolların

⁵⁵ İbn Şeddad, eserinde Abaga Han'ın Kayseri'de yaklaşık 200.000, Kayseri'den Erzurum'a kadar çiftçi, asker ve ahaliden oluşan 500.000 kişiyi öldürttüğünü yazar.(Bkz. İbn Şeddad, s. 92). Karşılaştırmak amacıyla bakabileceğimiz öldürülen kişi sayısı başka her hangi bir eserde geçmemektedir. Sadece mezkûr kaynaklarda birçok insanın bu katliamda öldürüldüğü bilgisi verilmektedir. Bu hususta Bkz. Ebu'l Fidâ, II,s.341; İbn Verdî, II, s.217; İbn Haldûn, V, s.366;Reşidüddin, II, s.63; İbn Kesir, XIII, s.464; Spuler, *a.g.e.*, s. 85;Kaymaz, *a.g.e.*, s.176-178; Glubb, *a.g.e.*, s.100

⁵⁶ İbni Bibi, II, s.198-199; Aksarayı, s.90; Anonim Selçukname, s. 38; İbn Şeddad, s. 92-93; Baybars Mansuri, s. 114; Reşidüddin, II, s.64-65; Ebu'l Farac, II, s.600;Ebu'l Fidâ, II,s.341; İbn Verdî, II, s.217; İbn Haldûn, V, s.366;Yazıcızâde Alî, s.700;Şeşen, *a.g.e.*,s. 197-198; Turan, *a.g.e.*, s.568-569; Spuler, *a.g.e.*, s.85; Kaymaz, *a.g.e.*, s.177-179 ; Runciman, *a.g.e.*,III, s.295.

eline geçti.

Sultan Baybars, Dımaşk'a girdiği esnada Abaka Han'ın Elbistan mevkisindeki manzara karşısında hiddete geldiği ve Dımaşk üzerine yürüyeceği haberi ulaştı. Sultan, komutanlarıyla müşavere edip Abaka Han ile nerede karşılaşılırsa savaşılacağını bildirdi. Bu münasebetle otağını Kayser'e kurdu ve Abaka Han'ın gelişini bekledi. Fakat kısa bir süre sonra bir Türkmen beyi, Abaka Han'ın Anadolu'dan kendi payitahtına döndüğünü haber verdi. Sultan bundan emin olmak için gönderdiği öncü birlikte bunu doğrulaması üzerine Han'ın geri döndüğüne kesin kanaat getiren Sultan, savaş otağını da kaldırdı. Sultan Baybars, burada âdeti üzerine içtiği kırmızıdan zehirlenerek 27 Muharrem 676/ 39 Haziran 1277 Perşembe günü vefat etti ve kendisi de buraya defnedildi⁵⁷.

Sonuç

Selçuklu Devleti'nin II. İzzeddin Keykavus devrinden beri sürekli irtibatla buldukları Memlûk hükümdarı, Pervane ve Hatiroğlu'nun sürekli çağrıları üzerine Anadolu'ya gelmiş ve buranın tamamıyla Moğol tahakkümünden kurtulacağı durumu ortada olmasına rağmen, beklediği desteği göremeyince, geri dönerek bu önemli teşebbüsün boşa çıkmasına neden olmuştur. Sultan Baybars'ın bu seferi 3 ay 16 gün sürmüştür. Memlûkler ve Selçuklular putperest Moğollara karşı meydana getirdikleri teşebbüsler her iki tarafının tamamıyla müttefik durumuna girmemeleri yüzünden bu girişimlerin neticesizlikle son bulmasına yol açmıştır. Bu seferden sonra Anadolu üzerine gelen İlhanlı hükümdarı Abaka Han, Selçuklu tarihinde az rastlanan bir yıkım gerçekleştirmiş başta Pervane olmak üzere yüz binlerce kişiyi öldürtmüştür. Şüphesiz Selçuklu tarihinin en acı hadiselerinden biri olan Abaka Han'ın emrettiği bu katliam, Selçuklulara indirdiği ve bir daha toparlanamayacakları bir darbe oldu. 1277 yılındaki Sultan Baybars'ın Anadolu seferi, Selçuklular için tam bir yıkım olmuş ve devletin çökmesinde de en etkili hadiselerden birisini tekil etmiştir. Sultan Baybars'ın Elbistan seferinden sonra Memlûkler ile Selçuklular arasında bir ittifak durumu söz konusu olmayacaktır. Sadece Selçuklular, Moğolların Memlûklerle olan savaşlarında, Moğollara tabi devlet statüsünde Memlûklerle savaş esnasında karşı karşıya gelebileceklerdir.

⁵⁷ İbn Şeddad, s.112-113; İbni Bibi, II, s. 195; Hafız Celaledin İbn Hallikân, *Vefayyât 'ul Âyân ve Enbâ Ebnâ 'uz-Zamân* (Haz. Yusuf Ali Taviil-Meryem Kasım Taviil), IV, Beyrut 1998, s. 17; Makrizî, I, 635-636; Ebu'l Fidâ, II, s.342-343; İbn Verdî, II, s.218; İbn Kesir, XIII, s.467-468.

KAYNAKÇA

- Aksarayı, Kerimüddin Mahmud, *Müsameratü'l Ahbar* (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2000.
- Anonim Selçukname* ,(Çev. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara 1952.
- Baybars Mansuri, Rükneddin Baybars el-Mansuri el-Hata-i ed-Devadari, *Et-Tufetu'l-Mulukiyye Fi'd-Devlet't-Turkiye* (Çev. Hüseyin Polat), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1997.
- Cüveynî, Ata Melik, *Tarih-i Cihan Güşâ*, (Çev. Mürsel Öztürk),III, Ankara 1988.
- Ebu'l Farac, Gregory,*Ebu'l Farac Tarihi* (Çev. Ömer Rıza Doğrul) ,II, Ankara 1999.
- Ebu'l Fidâ, İmaddin İsmail b. Ali, *Tarih Ebu'l Fidâ, Muhtasar fi Ahbaru'l-Beşer*, (nşr. Mahmud Deyyub), II , Beyrut 1997.
- Glubb, John Bagot ,*Soldiers of Fortune: Story of The Mamlukes*, London 1973.
- İbn Abdüz'zahir, Muhyeddin, *Risale(Rihle-Gazavatname)*, Çev. Faruk Sümer,“Yabanlu Pazarı”, TDA, S.37, İstanbul 1985,s.64–95.
- İbni Bibi, *El Evamirü'l-Ala 'iye Fi'l-Umuri'l-Ala 'iye* (Haz. Mürsel Öztürk), II, Ankara 1996.
- İbn Haldûn, Veliyeddin Abdurrahman b. Mahmud el-Hadrami el-Magribi, *Tarih İbn Haldun, Kitâb el-'İber ve Divan el-Mübtedâ ve el-Haber fi Eyyam el-'Arab ve el-'Acem ve el-Berber ve men Asarahum min zev Sultân Ekber*, V, Beyrut 2006.
- İbn Hallikân Hafız Celaledin, *Vefayât'ul Âyân ve Enbâ Ebnâ'uz-Zamân* (Haz. Yusuf Ali Tavil-Meryem Kasım Tavil), IV, Beyrut 1998.
- İbn Kesir, *El-Bidaye ve 'n-Nihaye* (Çev. Mehmet Keskin), XIII, İstanbul 1995.
- İbn Şeddad, İzzeddin, *Baypars Tarihi*(Çev. Şerefüddin Yaltkaya), Ankara 2000.
- İbn Verdî, Zeyneddin Ömer b. Muzaffër, *Tarih İbn Verdî, Tetimmet'ül Muhtasar fi Ahbaru'l-Beşer*, II, Beyrut 1996.
- Kaymaz, Nejat, *Pervane Mu'ined-din Süleyman*, Ankara 1970.
- Kopruman, Kazım Yaşar, “Baybars I”, *DİA*, V, s.221–223.
- Köprülü, M.Fuad, “ Baybars I”, *İA*, II, s.357–363.
- Makrizî, Takiyyeddin Ahmed b. Ali, *Kitabu's-Sulûk li Marifet'ud-Duvel Mulûk*, (neşr. Mustafa Ziyade), I, Kahire 1956.
- Müneccimbaşı, *Cami'iu'ud-Duvel*, (Yay. Ali Öngül), II, İzmir 2001.
- Reşidüddin, Fazlullah Hamdani, *Camiü't Tevarih* (Arap. Çev. Muhammed Sadık Neşat-Fuad Abdulmitus-Seyyad), II, Kahire (thz).
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*,(Çev. Fikret Işıltan) ,I-III, Ankara 1992.
- Spuler, Bertold, *İran Moğolları* (Çev. Cemal Köprülü), Ankara 1987.
- Suyutî, Hafız Celaledin, *Tarih-i Hülefa* ,(Tah. Said Mahmud Akil), Beyrut 2005.
- Şeşen, Ramazan, *Sultan Baybars ve Devri*, İstanbul 2009.

F.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi 2010-20/2

Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 2004.

Yazıcızâde Ali, *Selçuk-name*, (Haz. Abdullah Bakır) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.

Yuninî, Ebu'l Feth Kutbeddin Musa b. Muhammed, *Zeyl Miratu'z-Zaman*, II, Haydarabad 1955.